

הרב ישראל רוזן, מהנדס, ראש מכון 'צומת'

ב"ה, כ"ה בתשרי תש"ע (13.10.09)

מעלית שבת - כל מה שרצית לדעת...

הערה: אם אתה מתעניין רק מה נתחדש ב'פולמוס תש"ע' - הפוך את הדף!

ממחרת יום הכיפורים פרץ 'פולמוס מעליות-שבת' בעקבות מודעה בעתונות החרדית, לפיה פוסקים מן השורה הראשונה (הרבנים הגאונים: קרליץ, קנייבסקי, וואזנר ואלישיב שליט"א) אוסרים את השימוש במעלית-שבת. במודעה, וכן בירור בעקבותיה, העלה כי הסיבה העכשווית לפסק היא חוות-דעת מקצועית לפיה ההיתר שרווח בעבר 'פג תוקפו':

"כאשר לפי התפתחות המדע הטכנולוגי משתנים כסדר דברים. והנה הובא בפנינו חו"ד טכנית של טכנאי ומהנדסי מעליות מומחים ומוסמכים, ונתברר לנו שע"י השימוש במעליות אלו בין בעליה בין בירידה נוצרות הפעלות ישירות הנוגעות לעשיית מלאכה דאורייתא".

מכון 'צומת' עוסק שנים רבות בבדיקות ובאישורי מעליות שבת, ויש לנו אחריות הלכ-טכנית ציבורית בנדון. לפיכך אני מוצא לנכון לפרסם 'צפירת ארגעה' לנוכח הפולמוס המתחולל. המסמך דלהלן הוא בעיקרו עובדתי, ושווה לכל נפש, ללא נימוקים הלכתיים מפורטים.

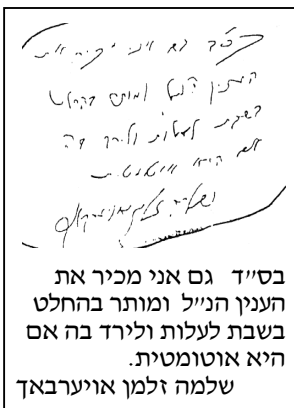
עיקרי דבריי הם:

- (1) קיימת מחלוקת בענין מעלית-שבת מזה כ-50 שנה.
- (2) הרבנים הגאונים הנכבדים שפרסמו עתה פסק להחמיר הביעו גם בעבר דעת מחמירה.
- (3) לדידם של המקילים לא נתחדש עתה משהו עקרוני המשנה את תמונת המצב לחומרא.

א. עובדות:

1. מעלית שבת עולה ויורדת עם אנשים ובלעדיהם באותם זמנים ובאותו קצב.
2. במעלית שבת מבוטלים אלמנטים רבים, כמו חיישן מרחב הדלת, שקילת עומס, לחצנים ומתגים שונים, מעגלי בטחונות בעת החנייה בקומות וכד'.
3. מיפרט מעליות-שבת כולל גם דרישות המיועדות למנוע טעויות, כמו התראה לפני סגירת דלת, השהייה חוזרת אם חלף זמן ההמתנה, מאורר ותאורה אוטומטיים, נורית סימון, שילוט ועוד. המיפרט מופיע באתר מכון 'צומת':
http://www.zomet.org.il/_Uploads/dbsAttachedFiles/Maalit-mifrat-2008-f.pdf?SearchParam
4. לאדם יש משקל ולפי חוקי הטבע הוא משפיע במשהו על מנוע המעלה או מוריד אותו.
5. השפעת המשקל על המהירות והזמן היא 'אפסית'; לא ניכרת ולא נחשבת במושגים אנושיים. המעלית תנוע ותעצור באותם זמנים ובאותה מהירות עם אדם או בלעדיו.

ב. ההיתר ההלכתי ה'ותיק':

1. מזה קרוב ליובל שנים קיים היתר הלכתי לשימוש במעלית שבת הנסמך בעיקר על פסקו של הגרש"ז אורבך זצ"ל, ותלמידו המובהק הגר"י נויבירט שליט"א.
רצ"ב אישור בכתב-ידו של הגרש"ז"א. להלן נימוקיו:
2. **בעליה** - השפעת המשקל על 'תוספת המאמץ' בתחנת הכח לא מורגשת, לא ניתנת למדידה וזניחה לחלוטין מבחינה הלכתית. יתר על כן, ספק רב היא אם בכלל קיימת (שהרי בו-זמנית משתנים נתונים אחרים אצל כלל צרכני החשמל; כאן מופעל ושם מופסק).
3. **הנכנס לבית עם מיזוג אויר משפיע יותר ובוודאות גבוהה יותר.**
בירידה - להלן תמצית הטענות שהועלו בקשר להשפעת משקל האדם, ותשובותיהן בצידי. מעורבות משקל האדם היא כפולה:

א. **טענה ראשונה:** האדם מסייע למנוע לדחוף את המעלית כלפי מטה, בבחינת 'שנים שעשו', ולכן הוא שותף לפעולה החשמלית העוצרת את המעלית בכל קומה, באמצעות מתג המופעל ע"י תנועת המעלית כלפי מטה.

התשובה מבית מדרשו של הגרש"ז"א (ראו גם שמירת שבת כהלכתה פ' מא הע' קמ):

1. הכל היה מתרחש בדיוק באותו זמן ובאותה מהירות גם בלעדי האדם. 'תרומתו' משולה לדחוף עגלה שממילא נוסעת ואין לכך משמעות הלכתית.
2. האדם איננו מעונין בהשפעה זו, וגם אם הוא מודע לה אין איסור בכך.

3. השפעת האדם איננה אקטיבית אלא פסיבית, בהיותו בעל 'כובד'. בעת כניסתו למעלית לא מתרחש דבר, ולכן השפעה עקיפה כזו באמצעות הכובד מותרת.
4. מדובר בהשפעה מיזערית וזניחה שההלכה לא מתחשבת בה. היא פחותה ממי שנכנס לבית שיש בו מיזוג אוויר ומשפיע על הטמפי ועל ההפעלה החשמלית.
- ב. **טענה שניה:** יש מעליות מוסדיות כבדות (לא מצוי כלל בבתי מגורים) שבהן בעת עצירה לעתים מתפרקת אנרגיה למשך חלקיק שניה, מעין תופעה של 'ייצור חשמל'. כמות האנרגיה פרופורציונית לעוצמת הבלימה המושפעת גם מן המשקל.

התשובה מבית מדרשו של הגרש"א:

1. יצירת האנרגיה (באותן מעליות כבדות שאכן זה קיים. בפועל כמעט תמיד המציאות היא ב'ספק') היא טפילית ולא נחשבת מנקודת איכפתיות האדם.
2. נימוקים 3-4 בסעיף הקודם תקפים גם לכאן.
4. ראוי לציין כי לפחות 3 מתוך הרבנים שפרסמו זה עתה מודעת-איסור (הרבנים קרליץ, קנייבסקי ווואזנר שליט"א) אסרו גם בעבר את השימוש במעלית שבת ולא הסכימו להיתרו הנ"ל של הגרש"ז אוירבך זצ"ל. השמועות בשם הגרש"י אלישיב שליט"א הן שהוא נמנע בעבר מלאסור, ואולי אף החזיק בדעה ש"יש על מי לסמוך".

ג. מה נשתנה בתש"ע?

חוות הדעת הטכנית ששימשה עילה ליפסק החדש יצרה מצג כאילו נתגלו שינויים בפיקוד מעליות שבת המשפיעים מבחינה הלכתית. דרך התקשורת התברר שמדובר במסמך מטעם 'יוסי מעליות' מבני-ברק (נמצא באתר). להלן הבהרת פרטיו ותשובה בציוד:

1. "בשאלה של צריכת החשמל"

'חוות הדעת' איננה טוענת שמשוהו נתחדש בנקודה זו. מדובר בשיחזור ההערות מלפני 'יובל'. יצוין כי ההיתר של מכון 'צומת' איננו מסתמך על שום "פטנטים של גרמא", כנטען, אלא על היתר מהותי של הגרש"ז אוירבך זצ"ל ותלמידיו ממשיכי-משנתו, כמפורט לעיל.

2. "בדבר מעליות חדישות"

א. אבאר את ה'בעיה' למרות שבמסמך 'חוות הדעת' היא עמומה לחלוטין. בשנים האחרונות שי מעליות מהירות (לא מצוי כלל בבתי מגורים!) שיש בהן מערכת בקרת מהירות הנועדת לווסת את התאוצה בעת ההפלגה (התחלת הנסיעה) ואת ההאטה בסיומה. המטרה: ליצור רכות ועדינות מסוימת בתנועה.

ב. בקרת מהירות זו נעשית באמצעות אלקטרוניקה הדוגמת את מתיחות הכבל (!) שעליו תלויה המעלית. מתיחות זו מושפעת גם ממשקלו של האדם. הדגימה מתרחשת רק באלפית השניה של תחילת ההפלגה. אין משמעות למתיחות הכבלים, ולא לקטרוניקה המזוהה זאת, בעת הכניסה למעלית או כשהיא בתנועה.

תשובתנו ההלכ-טכנית:

א. ההשפעה של בקרת מהירות זו היא בדרך של 'שינוי זרם' (או מתח) בלבד, ורבו המתירים (מעבר לבית מדרשו של הגרש"ז אוירבך זצ"ל), כמו ההיתר המקובל לווסת עוצמת מכשיר שמיעה וכד'. גם השער לגילוי מתכות בכותל המערבי פועל בשבת לפי עקרון זהה וזכה להסכמות הלכתיות רבות מגדולי ישראל.

ב. לבקרת המהירות יש משמעות רק במקצת מעליות ורק כשנוסעים קומות רבות בבת אחת, במהירות גבוהה. זו אינה מורגשת ואינה נצרכת כלל בנסיעה של קומה בודדת, כמו במעלית שבת.

ג. וכמובן, ובנוסף; כל ההיתרים שנאמרו בעבר במעלית-שבת 'ותיקה' תקפים גם כלפי בקרה זו, כמו אי התחשבות בהשפעת המשקל שהיא 'מעשה פסיבי' בלבד בהיות האדם בעל 'כובד', ללא מעשה אקטיבי.

ד. סיכום:

1. במעליות ביתיות רגילות לא נתחדש שום דבר. שלשה מתוך ארבעת הרבנים הגאונים שליט"א שבשם התפרסמה עתה מודעת האיסור אסרו גם בעבר.
2. בקרת המהירות במעליות חדישות מסוימות פועלת בשיטת 'שינוי זרם' כמו שינוי עצמת קול במכשיר שמיעה, שרבו המתירים.
3. בנסיעת קומה בודדת אין כל משמעות לבקרת המהירות ואין לאדם ענין בה.
4. העולה מכל האמור, שמי שנהג להקל עד כה יש לו על מה ועל מי שיסמוך גם להבא.